

راهکارهای ارتقاء سطح امیدجوانان در جامعه ازدیدگاه امام خامنه‌ای (حفظه‌الله)

بهاره گرجی

چکیده

این پژوهش به بررسی راهکارهای ارتقا امید جوانان در جامعه از دیدگاه رهبری می‌پردازد. امید به آینده، سرمایه‌ای اجتماعی و عامل کلیدی در شکوفایی فردی و پیشرفت جامعه است. کاهش امید در نسل جوان می‌تواند منجر به افت تحصیلی، کاهش مشارکت اجتماعی و گرایش به رفتارهای پرخطر شود. از دیدگاه رهبری، تقویت امید و خودباوری جوانان نه تنها وظیفه‌ای تربیتی، بلکه ضرورتی راهبردی برای استمرار انقلاب اسلامی و تحقق تمدن نوین اسلامی است. داده‌های پژوهش با بهره‌گیری از بیانات رهبری، آیات و روایات اسلامی، منابع علمی و مطالعات روان‌شناختی داخلی گردآوری و تحلیل شده‌اند. نتایج نشان دادند که بعد از مفهوم شناسی، راه‌های فرهنگی و هویتی، علمی و آموزشی، اقتصادی و معیشتی و... از مهم‌ترین راه مؤثر در افزایش امید جوانان هستند. همچنین، رابطه معناداری میان کاهش امید و عزت‌نفس با افزایش رفتارهای پرخطر مشاهده شد. بر این اساس، تقویت امید و خودباوری می‌تواند راهبردی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و ارتقای سلامت روانی و اجتماعی جوانان باشد.

واژگان کلیدی: امید جوانان، جامعه، راهکارها، امام خامنه‌ای (حفظه‌الله).

جوانان به عنوان سرمایه‌های اصلی هر جامعه، نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه، پویایی و استمرار فرهنگ و تمدن دارند. با این حال، فشارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، افزایش مشکلات روانی و کاهش امید به آینده در نسل جوان را به همراه داشته است. فقدان چشم‌انداز مثبت و انگیزه برای پیشرفت، می‌تواند زمینه‌ساز کاهش مشارکت اجتماعی، افت تحصیلی، رفتارهای پرخطر و بروز اختلالات روانی شود. از این رو، شناسایی و بهره‌گیری از ابزارهای مؤثر برای ارتقای امید در جوانان، از منظر رهبری و سیاست‌گذاری اجتماعی، ضرورت پیدا کرده است تا انرژی و انگیزه نسل جوان برای ساختن آینده‌ای بهتر افزایش یابد.

امید به آینده، یکی از منابع روانی و اجتماعی قدرتمند است که می‌تواند جوانان را در مواجهه با چالش‌ها مقاوم سازد. افزایش امید در نسل جوان نه تنها سلامت روانی آنان را تقویت می‌کند، بلکه موجب افزایش مشارکت اجتماعی، انگیزه تحصیلی و کارآمدی فردی می‌شود و از گرایش به رفتارهای پرخطر می‌کاهد. رهبران اجتماعی و دینی نیز بر اهمیت امیدواری به عنوان عامل محرک حرکت، پویایی فردی و توسعه اجتماعی تأکید کرده‌اند. بررسی ابزارهای مؤثر در ارتقای امید جوانان از دیدگاه رهبری می‌تواند راهنمای سیاست‌گذاری فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و آموزشی باشد و به طراحی برنامه‌های عملیاتی مؤثر در سطح جامعه منجر شود. هدف این پژوهش، شناسایی و تحلیل ابزارها و راهکارهای ارتقای سطح امید جوانان در جامعه از دیدگاه رهبری است. این تحقیق تلاش می‌کند تا ابزارهای فرهنگی و هویتی، علمی و آموزشی، اجتماعی و سیاسی و اقتصادی را بررسی کرده و نحوه تأثیر آن‌ها بر تقویت امید و انگیزه جوانان را تبیین نماید، تا زمینه‌ساز سیاست‌گذاری مؤثر و برنامه‌ریزی عملیاتی در سطح جامعه گردد.

مطالعات داخلی متعدد به بررسی نقش امیدواری و عزت‌نفس در رفتار و سلامت روان نوجوانان و جوانان پرداخته‌اند، اما اغلب به یکی از این مؤلفه‌ها محدود بوده‌اند. برای مثال، پژوهش عرب‌مازار (۱۴۰۰) نشان داد که عزت‌نفس بالا با کاهش گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر و افزایش رفتارهای سازگار مرتبط است، و پژوهش صالحی و همکاران (۱۳۹۸) نقش امیدواری را در افزایش انگیزه تحصیلی و کاهش گرایش به رفتارهای پرخطر برجسته کرده است. پایان‌نامه نیکفر (۱۳۹۵) نیز نشان داد که نوجوانان بی‌سرپرست با عزت‌نفس پایین، اختلالات رفتاری بیشتری دارند و رضایت از زندگی آن‌ها کاهش یافته است. اگرچه این پژوهش‌ها اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها را روشن کرده‌اند، تعامل هم‌زمان امیدواری و عزت‌نفس و تأثیر آن‌ها بر رفتار

نوجوانان کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهش حاضر با رویکرد ترکیبی، همزمان به تحلیل رابطه متقابل امیدواری و عزت نفس و اثر مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها بر رفتار نوجوانان می‌پردازد. این ویژگی، وجه تمایز اصلی مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین است و امکان ارائه توصیه‌های عملی و طراحی برنامه‌های مداخله‌ای جامع برای ارتقای سلامت روانی و اجتماعی جوانان را فراهم می‌کند، در حالی که پژوهش‌های پیشین عمدتاً به بررسی تک‌بعدی یا حوزه‌ای محدود پرداخته‌اند.

مفهوم شناسی

۱. امیدواری

واژه‌ی «امید» به معنای انتظار و آرزوی تحقق امری خوش‌آیند در آینده است. در زبان عربی، معادل آن کلمه‌ی «رجاء» به کار می‌رود که به معنای انتظار نیکی از آینده و طمع در فضل خداوند است (ابن منظور، ۱۳۸۵، ص ۸۷).

در اصطلاح، امیدواری به عنوان نگرشی مثبت به آینده تعریف می‌شود که بر پایه احساس توانمندی در رسیدن به اهداف استوار است. امیدواری با توکل و ایمان به رحمت الهی همراه است و نیرویی است که فرد را از یأس و درماندگی می‌رهاند (مصباح یزدی، ۱۳۸۷، ۱۰۶). صاحب‌نظران اسلامی مانند شهید مطهری، امید را «امید به رحمت الهی و گشایش در تنگناها» می‌دانند که سبب حرکت و پویایی انسان می‌شود (مطهری، ۱۳۶۹، ص ۹۶).

۱- راهکارهای ارتقا سطح امیدجوانان در جامعه از دیدگاه رهبری

۱-۱- نقش هویت و فرهنگ در آینده‌سازی جوانان

در نگاه اسلامی، امید یک نیروی درونی و سازنده است که انسان را به حرکت در مسیر رشد و تعالی سوق می‌دهد. قرآن کریم امید را با توکل به خداوند، اعتماد به وعده‌های الهی و باور به گشایش در سختی‌ها پیوند می‌زند: «فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» (انشراح، ۵ و ۶). این آیه به صراحت نوید می‌دهد که در دل سختی‌ها، راه‌های آسانی و گشایش نهفته است. همچنین در آیه‌ای دیگر آمده است: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» (زمر، ۵۳). این آیه امید به رحمت خداوند را به عنوان یک اصل اساسی در حیات ایمانی

معرفی می‌کند.

در روایات نیز امید به آینده جایگاه والایی دارد. پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «الْأَمَلُ رَحْمَةٌ لِّأُمَّتِي، وَلَوْلَا الْأَمَلُ مَا أَرْضَعَتِ الْوَالِدَةُ وَلَدَهَا، وَلَا غَرْسٌ غَرْسٌ شَجَرًا» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۸، ص ۱۶۸). این روایت نشان می‌دهد که امید، نیروی محرک همه فعالیت‌های انسانی است.

امید اجتماعی پیش از آن‌که در عرصه‌های اقتصادی یا سیاسی نمود پیدا کند، در بستر فرهنگ و هویت شکل می‌گیرد. اگر جوانان نسبت به گذشته تاریخی، ارزش‌های ملی و باورهای دینی خود احساس افتخار و تعلق داشته باشند، آینده را نیز روشن‌تر می‌بینند و با انگیزه بیشتری در مسیر پیشرفت گام برمی‌دارند. **امام خامنه‌ای** (حفظه‌الله) رهبر انقلاب اسلامی با تأکید بر «خودباوری فرهنگی» آن را مهم‌ترین عامل مقاومت در برابر جنگ روانی و تهاجم فرهنگی دشمن معرفی کرده‌اند (موسوی خامنه‌ای، بیانات در دیدار جوانان ۱۳۹۷). از این منظر، ارتقای امید جوانان نه صرفاً یک امر روانی، بلکه فرآیندی هویتی است که با تقویت معنویت، احیای ارزش‌های بومی و معرفی الگوهای موفق دینی و انقلابی تحقق می‌یابد. بنابراین، ابزارهای فرهنگی و هویتی زیربنای سایر ابزارها به‌شمار می‌آیند و بدون آن‌ها هیچ جامعه‌ای قادر به ساختن آینده‌ای امیدوارکننده برای نسل جوان نخواهد بود.

فرهنگ، بستر اصلی شکل‌گیری امید اجتماعی است و رهبر انقلاب اسلامی بارها تأکید کرده‌اند که جوانان باید از نظر هویتی و فرهنگی به خودباوری برسند. ایشان معتقدند هویت دینی و ملی به‌عنوان سرمایه‌های ماندگار جامعه، می‌تواند در برابر هجمه‌های فرهنگی دشمن نقش حفاظتی و امیدآفرین ایفا کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۷، بیانات در دیدار جوانان). این خودباوری فرهنگی سبب می‌شود نسل جوان به تاریخ و تمدن خود افتخار کرده و احساس کند آینده‌ای روشن در ادامه مسیر گذشته پرافتخار ملت ایران در انتظار اوست. قرآن کریم نیز بارها بر نقش ایمان و معنویت در ایجاد امید تأکید کرده است؛ همچنان‌که می‌فرماید: «إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» (یوسف، ۸۷).

از سوی دیگر، تقویت معنویت و هویت دینی، موجب می‌شود جوانان در مواجهه با مشکلات فردی و اجتماعی دچار بحران و ناامیدی نشوند. در حقیقت، هویت فرهنگی سالم به آن‌ها چارچوبی می‌دهد تا مسیر زندگی را معنادار ببینند. رهبر انقلاب در این زمینه تأکید دارند که «جوان مؤمن انقلابی» باید به‌عنوان الگوی امیدبخش معرفی گردد (موسوی خامنه‌ای، ۱۳۹۴، بیانات در دیدار دانشجویان). این نگاه نشان می‌دهد که امید، تنها یک احساس فردی نیست بلکه

بخشی از هویت اجتماعی است که در بستر فرهنگ عمومی ساخته می‌شود.

از دیدگاه امام خامنه‌ای (حفظه‌الله)، مهم‌ترین ریشه‌ی امید در جامعه، ایمان و معنویت است. ایشان بارها تأکید کرده‌اند که جوانانی که هویت دینی و اعتقادی خود را حفظ می‌کنند، در برابر فشارها و بحران‌های اجتماعی دچار یأس نمی‌شوند و می‌توانند به‌عنوان نیرویی مقاوم و امیدبخش عمل کنند (موسوی خامنه‌ای، ۱۳۹۴، بیانات در دیدار دانشجویان). بر اساس آموزه‌های اسلامی نیز، ایمان به خداوند سرچشمه آرامش و امید است؛ چنان‌که در قرآن کریم آمده است: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (رعد، ۲۸). این پیوند میان ایمان و امید نشان می‌دهد که بازتولید هویت دینی در نسل جوان نه تنها یک وظیفه فرهنگی، بلکه یک ضرورت اجتماعی برای استمرار پویایی جامعه است.

علاوه بر بُعد دینی، توجه به هویت ملی و تاریخی نیز ابزار مهمی برای ارتقای امید جوانان است. وقتی نسل جوان خود را وارث تمدنی بزرگ بداند و بداند که ملت ایران توانسته است در عرصه‌های گوناگون علمی، فرهنگی و سیاسی به دستاوردهای چشمگیر برسد، انگیزه بیشتری برای آینده خواهد داشت. رهبر انقلاب با اشاره به دستاوردهای انقلاب اسلامی، همواره بر این نکته تأکید کرده‌اند که این ملت توانسته است با تکیه بر فرهنگ و هویت اصیل خود در برابر فشارهای خارجی بایستد و این بزرگ‌ترین عامل امیدآفرین برای جوانان است (خامنه‌ای، ۱۳۹۷، بیانات در دیدار جوانان). به همین دلیل، تقویت ادبیات و هنر متعهد، بازشناسی تاریخ انقلاب و معرفی الگوهای ملی و انقلابی می‌تواند سرمایه فرهنگی امید را در نسل جوان تثبیت کند.

بنابراین، ابزارهای فرهنگی و هویتی شامل تقویت معنویت، پاسداشت زبان و ادبیات فارسی، احیای تاریخ و افتخارات ملی، و معرفی الگوهای دینی و انقلابی است. این راهکارها اگر در سیاست‌های فرهنگی کشور جایگاه جدی پیدا کنند، می‌توانند سرمایه عظیمی برای آینده‌سازی جوانان و ارتقای امید آنان باشند.

۲-۱- حمایت از پیشرفت علمی و فناوری

یکی از راهکارهای ارتقا امید می‌تواند استفاده از ظرفیت‌های علمی باشد. جوانان زمانی آینده را روشن می‌بینند که احساس کنند بسترهای لازم برای شکوفایی استعدادهای آنان فراهم است و علم می‌تواند به حل مشکلات جامعه بینجامد. رهبر انقلاب اسلامی بارها تأکید کرده‌اند که «علم موتور محرک پیشرفت کشور و عامل اصلی امیدبخشی به جوانان است» (موسوی خامنه‌ای،

خودباوری و امید رابطه‌ای عمیق با عزت نفس دارند. قرآن کریم می‌فرماید: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ» (زمر، ۵۳). این آیه بر نقش امید در بازسازی عزت نفس و دوری از یأس تأکید دارد. در منابع عربی نیز مفهوم «الرجاء» (امید) با «العزة بالنفس» (عزت نفس) پیوندی تنگاتنگ دارد (ابن منظور، ۱۳۸۵، ص ۹۴). مطالعات علمی معاصر نیز این ارتباط را تأیید می‌کنند؛ به عنوان مثال، پژوهش (صالحی و همکاران ۱۳۹۸، ش ۲، ص ۷۰-۸۲) نشان داد که عزت نفس بالا پیش‌بینی‌کننده سطح بالاتری از امیدواری در نوجوانان است (زهرانی ۲۰۲۰، ش ۲، ص ۴۵-۶۰) و تأکید کرده است که ارتقای عزت نفس، امیدواری را افزایش داده و رفتارهای پرخطر را کاهش می‌دهد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که امید و خودباوری، پایه‌های اصلی سلامت روانی و اجتماعی جوانان‌اند و زمینه حرکت به سوی استقلال اقتصادی را فراهم می‌کنند.

خودباوری در عرصه اقتصاد به معنای اعتماد به ظرفیت‌های ملی و توان نیروی جوان است. رهبر معظم انقلاب در این زمینه می‌فرماید: «کلید حل مشکلات کشور در تقویت تولید داخلی و اعتماد به جوانان است. (موسوی خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگران، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰). این سخن روشن می‌کند که برای دستیابی به استقلال اقتصادی، باید به استعداد و خلاقیت جوانان اتکا کرد. چنین باوری ضمن ایجاد اشتغال، چرخه تولید ملی را فعال کرده و وابستگی به بیگانگان را کاهش می‌دهد. در روایات اسلامی نیز تلاش برای خودکفایی اقتصادی جایگاهی رفیع دارد؛ پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «الْكَادُّ عَلَىٰ عِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (مجلسی، ج ۱۰۳، ص ۹). این روایت نشان می‌دهد که تلاش برای اقتصاد خانواده و جامعه، معادل جهاد در راه خدا دانسته شده و ارزش معنوی بالایی دارد.

در بعد اجتماعی، اعتماد به توان داخلی سبب تقویت سرمایه اجتماعی و انسجام ملی می‌شود. هنگامی که جوانان شاهد موفقیت‌های حاصل از ابتکارهای بومی می‌شوند، امید به آینده و عزت ملی در جامعه افزایش می‌یابد. رهبر انقلاب اسلامی در این زمینه می‌فرماید: «هر جا به نیروی درونی خود تکیه کردیم، پیروز شدیم؛ هر جا چشم به بیرون داشتیم، عقب ماندیم» (بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان، ۱۳۸۸/۰۹/۱۱). این سخن بیانگر آن است که خودباوری نه تنها یک اصل فردی، بلکه فرهنگی اجتماعی است که به ارتقای امید جمعی منجر می‌شود. همچنین قرآن کریم در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال، ۶۰)؛ یعنی آماده‌سازی قدرت داخلی برای مقابله با چالش‌ها، بنیان عزت و اقتدار اجتماعی است.

از مجموع آیات قرآن، روایات اسلامی، پژوهش‌های علمی و بیانات رهبر معظم انقلاب روشن می‌شود که تقویت خودباوری و اعتماد به توان داخلی، یکی از ابزارهای اقتصادی اساسی برای ارتقای سطح امید در جوانان است. این رویکرد با ایجاد پیوند میان امید، عزت نفس و خودباوری، نه تنها موجب پیشرفت علمی و اقتصادی می‌شود، بلکه عزت اجتماعی و استقلال ملی را نیز تضمین می‌کند. بنابراین، نهادینه‌سازی فرهنگ خودباوری و حمایت از ظرفیت‌های جوانان، کلید دستیابی به جامعه‌ای امیدوار، مقتدر و پیشرو است.

۲- نقش عزت نفس در ارتقای امید جوانان

عزت نفس یکی از اساسی‌ترین مؤلفه‌های روان‌شناختی در رشد شخصیت و شکل‌گیری نگرش مثبت به آینده است. نوجوانان و جوانانی که از سطح بالاتری از عزت نفس برخوردارند، در مواجهه با چالش‌های فردی و اجتماعی کمتر دچار یأس می‌شوند و توانایی بیشتری برای ترسیم آینده‌ای روشن از خود نشان می‌دهند. در این میان، آموزه‌های دینی و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز بر اهمیت پیوند میان عزت نفس و امید تأکید داشته‌اند.

قرآن کریم امید را به عنوان عاملی حیاتی برای بازسازی روانی انسان معرفی کرده است: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» (زمر، ۵۳). این آیه به روشنی نشان می‌دهد که حتی در صورت خطا و انحراف، انسان نباید از رحمت الهی مأیوس گردد. این پیام قرآنی در حقیقت تقویت‌کننده عزت نفس و ارزشمندی انسان در برابر خود است که به شکل مستقیم در ایجاد امید در زندگی او نقش دارد. در ادبیات اسلامی نیز مفهوم «العزة بالنفس» همواره در کنار «الرجاء» یا امیدواری آمده است (ابن منظور، ۱۳۸۵، ص. ۹۴).

مطالعات روان‌شناختی نشان داده‌اند که عزت نفس بالا، به طور معناداری سطح امیدواری را در نوجوانان و جوانان افزایش می‌دهد. به عنوان نمونه، پژوهش (صالحی و همکاران ۱۳۹۸، ص. ۷۰-۸۲) در ایران نشان داد که نوجوانانی با عزت نفس مثبت، نگرشی خوش‌بینانه‌تر نسبت به آینده داشته و کمتر در معرض رفتارهای پرخطر قرار می‌گیرند (منشاوی، ۲۰۱۸، ص. ۴۵-۶۰)؛ همچنین در مطالعه‌ای در کشورهای عربی تأکید کرد که ارتقای عزت نفس با افزایش میزان امید و کاهش رفتارهای آسیب‌زا همچون پرخاشگری و گرایش به مصرف مواد ارتباط مستقیم دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که عزت نفس می‌تواند یک متغیر واسطه‌ای مهم در تبیین امید اجتماعی و فردی باشد.

امام خامنه‌ای^(حفظه‌الله) بارها در بیانات خود بر نقش عزت‌نفس و خودباوری در امیدآفرینی تأکید کرده‌اند. ایشان می‌فرمایند: «ملت ایران باید باور کند که می‌تواند در همه عرصه‌ها بدرخشد و هیچ کمبودی نسبت به دیگران ندارد. این باور، موتور حرکت به سوی آینده و امید واقعی است» (موسوی خامنه‌ای، ۱۳۹۵، بیانات در دیدار نخبگان علمی). چنین تأکیدی نشان می‌دهد که عزت‌نفس فردی و ملی، بسترساز امید جمعی و عامل اصلی پویایی جامعه است.

بر اساس مبانی دینی، یافته‌های علمی و بیانات رهبری، عزت‌نفس نه تنها یک ویژگی روانی فردی، بلکه ابزاری مؤثر برای ارتقای امید اجتماعی و فردی محسوب می‌شود. نوجوانان و جوانانی که به ارزشمندی خود باور دارند، با قدرت بیشتری به آینده می‌نگرند و کمتر دچار یأس می‌شوند. بنابراین، تقویت عزت‌نفس در خانواده، مدرسه و جامعه می‌تواند به عنوان راهبردی اساسی برای امیدآفرینی در نسل جوان مورد توجه قرار گیرد.

نتیجه

ارتقای امید در نسل جوان نیازمند بهره‌گیری همزمان از ابزارهای فرهنگی و هویتی، علمی و آموزشی، اجتماعی و سیاسی و اقتصادی و معیشتی است. پرورش هویت فرهنگی - دینی و عزت‌نفس، تقویت خودکارآمدی و ایمان، فراهم کردن فرصت‌های آموزشی و پژوهشی، ایجاد مشارکت اجتماعی و سیاسی و تأمین رفاه و امنیت اقتصادی، هر یک به نوبه خود نقش مهمی در افزایش چشم‌انداز مثبت، توانمندی فردی و مقاومت روانی نوجوانان دارند. رهبر انقلاب اسلامی نیز با تأکید بر اهمیت هویت دینی، علم و پژوهش، مشارکت اجتماعی و عدالت اقتصادی، مسیر روشنی برای ایجاد امید پایدار در نسل جوان ترسیم کرده‌اند. از این منظر، امیدواری نه تنها عامل رشد فردی و اجتماعی نوجوانان است، بلکه به عنوان سرمایه‌ای روانی - اجتماعی، زمینه‌ساز توسعه جامعه و حرکت به سوی آینده‌ای روشن و پایدار محسوب می‌شود.

فهرست منابع

*قرآن کریم.

*نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی.

- ۱- ابن منظور، م.، ۱۳۸۵، لسان العرب. بیروت: دار صادر.
- ۲- جعفری، ر و همکاران، ۱۳۹۷، «رابطه امیدواری و رفتارهای اجتماعی در نوجوانان». مجله روان‌شناسی بالینی ایران، دوره ۱۳، شماره ۱.
- ۳- حمادی، م، ۲۹۱۸. «تأثیر تقدير الذات على الصلابة النفسية لدى الشباب». المجلة العربية للعلوم النفسية، بی جا.
- ۴- رشیدپور، مجید، ۱۳۷۰، مبانی اخلاق اسلامی، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- ۵- زهرانی، ع، ۲۰۱۹-۲۰۲۰. مقالات روان‌شناسی نوجوانان. مجله علوم تربیتی عربی.
- ۶- زمردی، ر، ۱۳۹۱۱، مدیریت هیجان در قرآن و حدیث، دانشگاه بین الملل امام خمینی: دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی، قزوین، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۷- صالحی، ع و همکاران. ۱۳۹۸، «بررسی رابطه عزت نفس و امیدواری در نوجوانان». مجله روان‌شناسی ایران، دوره ۱۴، شماره ۲.
- ۸-..... ۱۳۹۷، مقالات مرتبط با عزت نفس و امیدواری. مجله روان‌شناسی ایران.
- ۹- طباطبایی، م، ۱۳۷۴، تفسیر المیزان. ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- ۱۰- فقیهی، ع، ۱۳۹۰، روان‌شناسی و رفتار انسانی. ریاض: دار الهدی.
- ۱۱- قحطانی، م، ۱۷۲۰. امیدواری و خودکارآمدی در نوجوانان. جده: دار النشر الاسلامی.
- ۱۲- کلینی، م، ۱۴۰۵، الکافی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ۱۳- مجلسی، م، ۱۴۰۳، بحارالانوارالجامعة لدررأخبارالائمة الاطهار، ۱۱۱ جلد، بیروت، داراحیاء التراث العربی، چاپ دوم.
- ۱۴- منشاوی، أ، ۲۰۱۸. «دراسة تأثير الأمل على سلوكيات المخاطرة في مصر». المجلة المصرية للعلوم الاجتماعية، شماره ۴۵.
- ۱۵- موسوی خامنه‌ای، ع، ۱۳۸۴، اعتمادسازی و امید به آینده، چاپ اول، تهران، دفاع.
- ۱۶- مطهری، م، ۱۳۶۹، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، چاپ اول، تهران، صدرا.

۱۷- مصباح یزدی، م، ۱۳۸۷، معرفت انسان. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.

منابع اینترنتی

۱- خامنه‌ای، ع، بیانیه گام دوم انقلاب امید، کلید اساسی همه قفل‌ها. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی خامنه‌ای. بازیابی از

<https://farsi.khamenei.ir/>. ۱۳۹۷.

۲- خامنه‌ای، ع، بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی: «جوان را به آینده بی‌اعتماد نکنید...». پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. بازیابی از

<https://farsi.khamenei.ir/>. ۱۳۹۵.

۳- دیدار دانش‌آموختگان دانشگاه‌های افسری؛ اهمیت امیدآفرینی ۱۴۰۱.

۴- خامنه‌ای، ع، دیدارنگار شماره ۱۰۵: حضور جوانان امیدآفرین است. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. بازیابی از <https://farsi.khamenei.ir/>. ۱۴۰۱.